

"Soft Power" Kavramı Ekseninde Türk Dizilerinin Azerbaycan'daki Etkisi

The Effect of Turkish TV Series in Azerbaijan on the Axis of "Soft Power" Concept

Farrukh Hasanov¹

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Gönderim Tarihi: 20.04.2021 | Kabul Tarihi: 26.06.2021

Özet

Dünyada her alanda olduğu gibi devletlerin diğer devletlerle olan ilişkilerinde de hızlı değişimler gerçekleşmektedir. Bu değişimler teknolojinin imkan verdiği çerçevede ilerlemektedir. Teknoloji gelişiminin en yoğun deneyimlendiği alanlardan biri de iletişim alanıdır. Devletler kendi etki sahasını genişletmek için iletişim araçlarını etkin bir biçimde kullanmaya odaklanmışlardır. Bu noktada Joseph Nye'in "Yumuşak Güç" kavramı önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, son yıllarda Türk dizilerinin dünyanın 140'dan fazla ülkeye yayılması, bu dizilerin Türkiye için bir "Yumuşak Güç" oluşturup oluşturmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Bu çerçevede Türk dizileri Azerbaycan'da "Yumuşak Güç" aracı olarak işlev görüp görmediği konusu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bunun için çalışmada 105 üniversite öğrencisi ile anket çalışması yapılmıştır. Yapılan anket çalışmasında Türk dizilerinin, Azerbaycan televizyonlarında yabancı dilde dizi yayımlarının yasaklanmasında sonra izlenme oranlarının nasıl olduğuna, Azerbaycan'ın yerli üretimi olan dizilerin izlenme oranlarıyla kıyaslamasına ve dizilerin izleyiciler üzerinde bıraktığı Türkiye algısına bakılmıştır. Çalışmanın temel problemi bağlamında sonuçlar değerlendirildiğinde, Türk dizilerin dilsel anlamda Azerbaycan'da başarılı bir "Yumuşak Güç" olabildiğini ancak işlediği konuların topluma faydalı olma ve Türkiye'ye gitme konusunda isteğin uyandırılması açısından çok da başarılı olmadığı görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yumuşak Güç, Türk Dizileri, Azerbaycan, Azerbaycan Dizileri, Azerbaycan Televizyonları

Abstract

As in every field in the world, rapid changes are taking place in the relations of states with other states. These changes are progressing within the framework of technology. One of the areas where the development of technology is experienced most intensively is the field of communication. States have focused on using communication tools effectively to expand their sphere of influence. At this point, Joseph Nye's "Soft Power" concept gains importance. In this context, the spread of Turkish TV series to more than 140 countries in the world in recent years raises the question of whether these TV series constitute a "Soft Power" for Turkey. In this context, the main problem of the study is whether Turkish TV series function as a "Soft Power" tool in Azerbaijan. For this purpose, a survey was conducted with 105 university students. In the survey conducted, after the Turkish TV series were banned from being broadcast in Turkish on Azerbaijani television, the viewing rates were examined, the comparison of the viewing rates of the TV series produced locally by Azerbaijan, and the perception of Turkey left on the audience by the TV series. When we look at the main problem of the study, it is seen that Turkish TV series can be a successful "soft power" in Azerbaijan in linguistic terms, but the subjects they cover are not very successful in terms of being beneficial to the society and arousing the desire to go to Turkey.

Keywords: Soft Power, Turkish TV Series, Azerbaijan, Azerbaijan TV Series, Azerbaijan Television

¹ Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV Sinema Anabilim Dalı Radyo Tv Bilim Dalı farrukhasanov@gmail.com
Orcid: 0000-0002-9548-7127

Giriş

Çalışmamızın temel ekseninin oluşturan "Soft Power (Yumuşak Güç)" kavramı Joseph S. Nye Jr'nin, 1990 yılında, "Zorunlu Liderlik: Amerikan Gücünün Değişen Doğası" (Bound To Lead: The Changing Nature of American Power) isimli kitabını yayımlanmasıyla birlikte uluslararası iletişim literatürüne girmiştir. Joseph Nye göre "Yumuşak güç, istediğiniz şeyi baskı ve parayla almaktan ziyade çekicilikle alma yeteneğidir" demektir (Nye, 2004, s.3) Araştırma dahilinde "Yumuşak Güç" kavramının muhtevasını içeren alanlara değinilecektir.

"Türkiye'nin dizi sektörü son dönemde yakaladığı başarılı ivme ile 140'dan fazla ülkeye ihraç edilerek, 350 milyon dolarlık bir sektör hacmine ulaştı ve bu alanda Amerika'dan sonra dünya ikinciliğine yükseldi" ("Dünyanın en prestijli", 2017). Bu yükselişe birlikte Türkiye'nin dizilerinin ihraç edildiği Orta Doğudan Balkanlar'a Güney Amerika'dan Çin'e kadar yumuşak gücünün varlığı ve boyutları tartışılmaya başlanmıştır. Türk dizilerinin yayımlandığı ülkelerden biri de Azerbaycan'dır. Bu çerçevede Azerbaycan'da 2000'lerde yayımlanmaya başlayan Türk Dizilerinin ve bu dizilerle ilgili Azerbaycan medyasındaki yer alan içeriklerin neler olduğuna bakılacaktır. Bu dizilerin Azerbaycan'da yayın hayatına girmeden önce ve sonrasında Azerbaycan'daki televizyon yayınlarının gelişimi ele alınacaktır.

Çalışmada, 1 Mayıs 2012 tarihi itibarıyla Azerbaycan'da yabancı dilde dizilerin yayımlanmasının yasaklanması kararından önceki ve sonraki dönemdeki Azerbaycan dizi sektörünün durumu ve bu kararın Azerbaycan dizi sektörüne olan etkileri ele alınacaktır. Bununla birlikte yasaklama kararının sebebi de araştırılacaktır. Tüm bu araştırmalar sonucunda, Türk Televizyon dizilerinin Azerbaycan'da "Yumuşak Güç" olarak konumlandırılması sorunsalı irdelenecektir.

Yukarıdaki amaç bağlamında çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- Azerbaycan'da televizyon yayınlarının gelişim süreci nasıldır?
- Türk dizileri Azerbaycan basınında nasıl yer bulmuştur?
- Türk dizileri, Azerbaycan gibi etnik ve kültürel bağı olan bir ülkede "yumuşak güç" olabilmiş midir?

Yukarıdaki sorulara cevap bulmak için Azerbaycan'da yayımlanan ve internet üzerinden ulaşılabilen basın kaynaklarından Türk dizileri ile ilgili makale ve yazılar incelenecektir. Yazılardaki dizilerle ilgili görüşler değerlendirilecektir. Bununla birlikte Azerbaycan'da Türk Dizilerinin 2012 yılından günümüze kadar takip edilebilecek bir yaş gurubundan 105 kişilik örneklem alınarak bir anket çalışması yapılacaktır. Daha önce bu konu üzerine 2012 yılında Aktüel Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin yaptığı bir araştırma bulunmaktadır. Bu araştırma 520 kişi üzerine yapılmış ve katılanların yüzde 62'si Türk dizilerinin manevi değerlere zarar verdiğini belirtmişlerdir ("Türk seriyalarının türkdilli", 2012). Çalışmanın yapıldığı dönemde ulaşılan bu sonuç, Azerbaycan politika yapımcılarının Türk dizilerinin yasaklanmasının gerekçeleri arasında ifade ettikleri, milli manevi değerler zarar veriyor olma gerekçesi ile paralellik arz etmektedir. Burada yapılacak çalışma ise yasaklamadan sonra aradan geçen 6 yılda genç Azerbaycan izleyicisinin düşüncelerinde bir değişiklik olup olmadığı ortaya çıkarılmış olacaktır. Bu bağlamda, belirlenen örnekleme hangi Türk dizilerini izlediklerini, izleme nedenlerini ve dizilerin topluma olan etkisini, izledikleri dizilerin Türkiye ve Türklere karşı nasıl bir tutum geliştirmesine neden olduğunu saptamaya yönelik sorular içeren anket çalışması uygulanacaktır. Anket çerçevesinde toplanan bulgulardan ve tüm araştırma sürecinde ulaşılan bilgilerden bir senteze ulaşılarak Türk dizilerinin Azerbaycan'da Yumuşak Güç olarak yeri belirlemiş olacaktır.

Yumuşak Güç Kavramına Kısa Bir Bakış

İnsanların yaradılışı gereği diğer insanlarla irtibat ve iletişim içinde olma ihtiyacı ve isteklerinden dolayı toplumlar ortaya çıkmıştır. Bu toplumlar içinde insanların birbirleriyle olan güç çatışmaları gibi kendileri gibi farklı coğrafi konumlarda oluşmuş diğer toplumlarla da güç ekseninde ilişkileri vardır. Bu gücün tarih boyunca farklı biçimlerde görünürlük kazandığını görmekteyiz. "Güç" kelimesine sözlük anlamı itibarıyla bakıldığında TDK internet sitesinde "güç" bir isim olarak "Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, gayret" şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2018)

İnsan topluluklarının oluşturduğu en güçlü kurum olan devlet diğer devletlerden kendi isteklerini alabilmek için çoğunlukla kaba güç kullanmaktadır. Josef Nye (2004), bu devlet adamlarının ve sıradan insanların devletlerin gücünü nüfusun sayısı, toprakların genişliği, doğal kaynak zenginliği, ekonomik gücü, askeri donanımı ve toplumsal istikrarına göre değerlendirdikleri söylemektedir. Ancak artık dünyada yukarıda sayılan güçlerle devletlerin her istediklerini alamadıklarını ve bu güçlerin dahi bazı merkezler arasında dağıldığına şahit olmak mümkündür. Josef Nye (2004), buna örnek olarak askeri olarak süper güç olan Amerika'nın Vietnam savaşını kaybetmesi ve 11 Eylül saldırılarına engel olamamasını gösterir. Josef Nye (2004) artık dünyanın üç boyutlu bir satranç oyununa benzediğini ve bu oyunda her taraflı politika yürütmeyenlerin kazanmasının imkânsız olduğunu, bunun için uzun dönemli zaferler için toplumların ötesinde etkili olabilen "Yumuşak Güç"ün kullanılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Nye, (2009: 107) kaba güç ve yumuşak gücün bir arada uyumlu kullanımını da "smart power" olarak isimlendirmektedir.

Yumuşak Güç nedir sorusuna Josef Nye şu şekilde cevap vermektedir. "Yumuşak güç istediğiniz şeyi baskı ve parayla almaktan ziyade çekicilikle alma yeteneğidir. Bu çekicilik ülkelerin kültür, politik idealler ve politikalarından kaynaklanmaktadır. Politikalar diğerlerinin gözünde doğru olduğu zaman yumuşak güç gelişir, artar" (Nye, 2004, s.3). Josef Nye bir devletin "Yumuşak Güç"ün üç öncelikli kaynağının olduğunu söyler. Bunlar, onun kültürü, politik değerleri ve dış politikalarıdır (Nye, 2004, s.19-20). Çinli bir araştırmacı ise yumuşak gücün kültür, değerler, kalkınma modeli, uluslararası kurumlar ve uluslararası imaj biçiminde 5 temel unsurundan bahsetmektedir(Li, 2009 s. 28). Bu kaynaklardan ilki kültür ele aldığında bir ayırım görünmektedir. "Kültür genellikle elitlerde görünen edebiyat, sanat ve eğitim olarak yüksek kültür ve kitlelerde görünen ve kitlelere odaklı popüler kültür olarak ikiye ayrılır." (Nye, 2004, s.3).

Popüler kültürün Yumuşak Gücü artırıp arttırmayacağı konusu duruma göre değişkenlik gösterse de Amerika'nın film endüstrisi diğer devletlerde heyecan verici, egzotik, zengin, güçlü, eğilim oluşturan, modern ve yenilikçi bir yer edinmektedir. Bu da insanların Amerikan yaşamının en iyisi olduğuna inanç ve orda yaşama isteği uyandırmaktadır. Dolayısıyla bu örnekte Popüler Kültürün Yumuşak Gücü arttırdığını görmekteyiz.

Dünyada dizi ihracatında Amerika'dan sonra ikinci sıraya yükselen Türkiye kendi popüler kültür ihracatını bu diziler vasıtasıyla yapmaktadır. Bu dizilerin ihraç edildiği ülkelerden biri olan Azerbaycan'ın Türk dizileri yayımlanmadan önceki televizyon sektörünün durumuna bakılacaktır.

Medya Ve Yumuşak Güç

Kamu diplomasisinin en önemli araçlarında olan medya uluslararası düzeyde kullanıldığında devletlerin yumuşak güç taşıyıcılarına dönüşmektedir. Kamu diplomasisi ve yumuşak güç arasındaki ilişkiyi anlamak için kaynaklara dayalı güç ölçümü ile davranışsal sonuçlara dayalı güç ölçümü arasındaki farka bakmak gerekmektedir. Başarılı kamu diplomasisi yürüten ülkeler kaynakların kıtlığına rağmen diğer ülkelerden istediği tepkileri almayı başarırlar. Bunun için elinde bulunan imkânları genellikle diğer ülke hükümetlerinden ziyade toplumlarla iletişim kurmayı ve onları cezbetmek için seferber ederler. Ancak burada önemli olan nokta kamu diplomasisi yürüten ülkelerin kültür ve değerlerinin hedef ülkelere çekici bulunmasıdır. Bu durum söz konusu olmazsa bu değer ve kültürün ihracı diğer topluluklar çeken bir yumuşak güç üretmekten ziyade onları itecektir (Nye, 2009, s.95). Bu duruma örnek olarak Çin verilebilir. Mingjiang Li(2009)'un Wu Xu(2007)'dan ve Shen Suru'dan aktardığına göre Çin'in dünyada medyayı "Yumuşak Güç" aracı olarak kullanımında geride olmasının nedeni kendi geleneksel kültürünün yaymaya çalışması ve Batılı ülkelerin medyada olumsuz Çin çerçevelemesine karşı yetersiz mücadelesidir. Bunun da en büyük sebebi Çin'in iletişim araçlarına yetersiz finansal destekde bulunmasıdır(Zhao, 2009, s. 36). Ancak burada belirtilmesi gereken bir nokta da Çin'in farklı araçları kullanarak gelişmiş Batı ülkelerin'de olmasa da gelişmekte olan ülkelerde imajını ciddi oranda düzeltilmiş olmasıdır(Zhang, 2009, s. 55).

Teknolojik gelişmelerle birlikte bilgi akışının kolaylaşması bir bilgi yoğunluğuna neden olmuştur. Buda Nye'in değimi ile "paradox of plenty" yani çokluğun paradoksuna yol açmıştır. Nye göre bunun anlamı, insanlar çok fazla bilgiye maruz kaldıklarında neyi seçeceklerini bilemezler ki bu da artık bilginin değil bilgiye verilecek dikkatin ve onları yönlendiren kişilerin daha önemli olması demektir. Editör ve kanaat

önderleri daha çok ihtiyaç duyulan figürler olarak karşımıza çıkmakta ve bunların arasında da yumuşak kaynağı olarak en önemli kriterler ün ve güvenilirlik olmaktadır. Artık yumuşak güç üretmek isteyen hükümetler sadece diğer hükümetlerle değil bir sürü medya organı, şirketler, sivil toplum örgütleri, hükümetler arası kurumlar ve bilim toplulukları ağları ile güvenilirlik için mücadele etmesi gerekmektedir. (Nye, 2009, s.99-100)

Kamu diplomasisi bir halkla ilişkiler kampanyası olmadığı gibi sadece bilgi taşıma ve olumlu imaj satma süreci değil aynı zamanda hükümet politikaları için uzun süreli uygun bir çevre inşa etme aracıdır (Nye, 2009, s.101).

Etkili kamu diplomasisi iki yönlü bir yoldur. Konuşmanın yanı sıra dinlemeyi de içermelidir. Yayıncılıktan ziyade değiş-tokuş olması gerekmektedir. Fikirlerini kabul ettirmek istediğin topluluğu iyi anlamak onlarda verilen mesajların nasıl yorumlandığının bilinmesi gerekmektedir. Genellikle kamu diplomasisinde siyasi liderlerin yanlış anladığı şeylerden biri de etkilemek istediği nüfusun vereceği bilgilerden yoksun olduğunu düşünmesidir ve öğüt vermeye kalkışmasıdır. Hâlbuki asıl mesele vereceğimiz bilginin onların kültürel filtrelerinden geçeceğini göz önünde bulundurarak aktarmamız gerektiğidir (Nye, 2009, s. 103). Yine kamu diplomasisinin üç boyutta yürütülmesi gerektiğini vurgulayan Nye (2009: 101-102), bunların iç ve dış politikaları açıklayan günlük iletişim, siyasal ya da reklam kampanyalarında olduğu gibi basit temalar üzerinden ortaya konan stratejik iletişim, önemli figürler üzerinden burs, konferans, değişim programları ile kurulan ve medya kanallarına ulaşmak gibi uzun süreli ilişkiler inşa etmek olduğunu ifade etmektedir.

Geleneksel Yayıncılığın yumuşak güç üretiminde önemli olduğu ancak bunun internet aracılığı ile desteklenmesin gerektiğini bunu geleneksel medyada içeriklerin yayımlanmasının yasaklandığı ülkelere hayati öneme sahip olduğuna vurgu yapmaktadır(Nye, 2009, s. 104). Nye'in (2009) yumuşak güç kaynakları, güvenilirlik ve meşruluk hakemleri ve yumuşak güç alıcıları için düzenlediği tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Nye'in yumuşak güç kaynakları, güvenilirlik ve meşruluk hakemleri ve yumuşak güç alıcıları tablosu. (Nye, 2009, s. 107)

Yumuşak Güç Kaynakları	Güvenilirlik ve Meşruluk Hakemleri	Yumuşak Güç Alıcıları
Dış politikalar	Hükümetler, medya, sivil toplum kuruluşları (STK) hükümetlerarası örgütler	Yabancı hükümetler ve toplumlar
İç değerler ve politikalar	Medya, STK, hükümetlerarası örgütler	Yabancı hükümetler ve toplumlar
Yüksek kültür	Hükümetler, STK, hükümetlerarası örgütler	Yabancı hükümetler ve toplumlar
Popüler kültür	Medya, pazar (piyasa)	Yabancı toplumlar

Azerbaycan'da Televizyon ve Dizi Sektörünün Gelişimi

Azerbaycan'da dünyanın birçok yerinde olduğu gibi televizyon yayıncılığı devlet eli ile başlamıştır. 1956 yılında kendi sinyal verici kulesi olmayan Azerbaycan televizyonu petrol çıkarmak için kurulan demir kuleye takılarak ilk yayımını gerçekleştirmiştir. İlk kez ekranda görünen isim Azerbaycan'ın genç sanatçısı Necibe Melikova olmuştur. Necibe Melikova televizyon yayımlarının başlamasından dolayı halkı tebrik etmiş arkasında da "Bextiyar" isimli film gösterilmiştir. Televizyon yayım kulesinin inşası bir yıl sonra bitmiş ve yüksekliği 180 metre olmuştur. Bu kuleden yapılan yayımlar sadece Bakü ve çevresinde izlenebiliyordu. İlk başlarda sadece haftada iki gün daha sonra da üç gün iki saatlik bir yayın yapılıyordu. Bu dönemde televizyon alanında yetişen kişiler olmadığından çalışanlar radyo,

gazete ve tiyatro çalışanlarından oluşmaktaydı. İlk yayımlanan yayınlar çalışanların kendi aralarında toplanıp karar vererek belirlediği klasik ve pop müzik konserleri, sinema filmleri, tiyatro gösterileri, sosyal ve ekonomik alanda yapılan röportajlar, çalışmaları ile ön plana çıkmış emekçiler ve sunucunun on beş dakikalık gazetelerdeki haberlerin özetinin yapıldığı programlardı. 1957 yılında radyo ve televizyon tek bir kurum altında birleştirilerek Devlet Radyo ve Televizyon Programları Kurumu şeklinde isimlendirildi. 9 Haziran 1957 yılında ilk kez Cumhuriyet stadından direkt bir futbol karşılaşması yayımlandı. Program saatlerinin arttırılması ve yeni teknolojilerin kullanılması için yeni televizyon kulesine ihtiyaç vardı. Bu da ancak 1996 yılının Haziran ayının 7'sinde gerçekleşmiştir. Bu Televizyon kanalı şuan Az TV olarak isimlendirilmektedir(National Television and Radio Council of the Republic of Azerbaijan, 2018).

Azerbaycan'daki diğer ulusal devlet kanallarına bakıldığında İTV, İdman Azerbaycan, Medeniyet TV kanalları görülmektedir. Özel televizyonun gelişiminde ANS TV'nin ilk olarak kurulduğunu görülür. "ANS (Azerbaijan News Service)" 1994 yılında özel bir kanal olarak kuruldu. 2016 yılında Türkiye'de 15 Temmuz darbe girişiminin faili olarak görülen Fetullah Gülen ile röportaj yaptığı ve bunu yayımlamak istediği için kapatılmıştır("Fetullah Gülen röportajı", 2018). Bunun dışında Azerbaycan'da ulusal ve bölgesel düzeyde çeşitli nedenlerden yayımını durduran televizyonlar şunlardır: Az TV 2, Bakı TV, BMTİ, Sara TV, SM TV, Aygün TV, ABA TV, Peyk TV, Yevlax TV, ATV International, Yurd TV, Maarif TV, TV Tİbb. Diğer hala yayımını devam ettiren özel televizyon kanalları kuruluş yılları ile şu şekilde gösterebiliriz: Space TV (1997), Lider TV (2000), ATV (2000), Xezer TV (2007), ARB (2014), CBC Sport (2015), Dalğa TV (2017), Real TV (2018), ARB 24 (2018)("Azerbaycan televizyona kanallarının", 2018). Azerbaycan'da bunların dışında bölgesel 2 devlet 10 özel televizyon kanalı faaliyet göstermektedir. Azerbaycan'da kablolu televizyon hizmeti de mevcuttur. Bu şekilde hizmet veren 9 tane televizyon kanalı mevcuttur("Azerbaycan televizyona kanallarının", 2018).

Azerbaycan'da televizyon reytinglerini ölçen iki şirket var. Bunlar "TV MR AZ AGB Nielsen Media Research" pazarlama ile "SIAR – Sosyal Araştırma ve Pazarlama Merkezi" şirketleridir("Azerbaycanda telekanallar: reytingleri", 2018). Bunun dışında 25 Mayıs 2017 de Trend.az da yayımlanan bir yazıya göre internet üzerinden Azerbaycan ve Dünya kanallarının izlenmesini sağlayan bir platformun 2017 Nisan ayı verilerine göre Azerbaycan'da en çok izlenen televizyon kanallarının listesi yayımlanmıştır. Bu listeye göre ilk 10 kanal Tablo 2'de verildiği gibidir.

Tablo 2: Azerbaycan'da en çok izlenen televizyon kanallarının tablosu("Aprel ayı üçün", 2017).

İzlenme Sırası	Kanal İsmi	Yayımlandığı Ülke
1	Star tv	Türkiye
2	ATV	Azerbaycan
3	Xezer tv	Azerbaycan
4	1.Kanal	Rusya
5	TV 8	Türkiye
6	ATV	Türkiye
7	Show tv	Türkiye
8	HTB	Rusya
9	Rusya 1	Rusya
10	AZ TV	Azerbaycan

Tablo 2'de ilk sırada bir Türk kanalının yer alması ve diğer 3 Türk kanalının da ilk 10'da yer alması Türkiye'nin Azerbaycan'dan önemli bir oranda takip edildiğinin bir göstergesidir.

Bağımsızlık döneminde Azerbaycan'da televizyon dizilerinin tarihine bakıldığında ilk dizilerin Az TV'nin çektiği "İtkin Gelin" (Kayıp Gelin), "İblis Kadın" (Şeytan Kadın), "Ünvensiz Kız" (Adressiz Kız), "Taleyn Qisməti" (Feleğin Kismeti), "Yağışdan Sonra" (Yağmurdan Sonra) dizileri yayımlanmış olsa da uzun sürmemiştir. Az TV yerli yapımları sürdürmek yerine toplumun daha çok ilgisini çekecek olan "Mehriban Düşman", "Qvadalupe" (Gvadalupe), "Dul Kadın Blanka" (Dul Kadın Blanka), "Sakit Sular"(Durgun Sular), "Kərtənkələ Təbəssümü", "Mənim İkinci Anam"(Benim İkinci Annem) gibi Güney Amerika dizilerini yayına sokmuştur("Gördüyümüz teleseriallar", 2011). Bu dönemde yine "Santa Barbara", "Bağban Qızı" (Bahçıvanın Kızı), "Səhrada Məhəbbət" (Çölde Aşk), "Rebeka", "Dəliso Anastasiya" (Deli Anastasiya), "Tikan və Qızılgül" (Diken ve Gül) gibi diziler seyircinin ilgisi ile karşılanmıştır. Azerbaycan'da çeviri alanında da büyük başarı örneği olan ve özel televizyon kanalında yayımlanan "Klon" dizisi büyük bir başarı kazanmıştır. "Klon" dizisinden sonra Azerbaycan seyircisinin ilgisi yükselişte olan Türk dizile-

rine kaymıştır. ANS TV'nin 2005'te yayımlamaya başladığı Kurtlar Vadisi dizisi ile Türk dizileri Azerbaycan Televizyon sektörüne giriş yapmıştır. Devamında "Aliye", "Zerda", "Çocuklar Duymasın", "Bir İstanbul Masalı" ve "Melekler Adası" dizileri özel tv kanallarına iyi reklam geliri getirmiştir("Gördüyümüz teleserialar", 2011).

1990'dan 2005'lere kadar Azerbaycan televizyonlarında Brezilya dizileri üstünlüğünü korumuştur. 2005 yılından tüm yabancı dizilerin Azerbaycan'daki televizyonlarda yayımlarının yasaklanması yılı olan 2012'ye kadar Türk dizileri baskınlığını korumuştur. 1 Ocak 2009'dan itibaren Azerbaycan'da Türk dizileri dahil hiçbir dizi dublajsız yayımlanmayacağına dair Azerbaycan Milli Televizyon ve Radyo Konseyi'nin getirmiş olduğu yasağı televizyon kanalları Türk dizileri için uygulamamıştır. Bu dönemde Azerbaycan Meclisinde bu yasağın Türk dizilerini kapsamaması gerektiğini, Azerbaycan bayrağındaki mavi rengin Türklüğü ifade ettiğini hatırlatarak savunan Siyavuş Novruzov gibi vekiller de olmuştur. Ancak MTRK bu yasağı sürdürmüş gerekçe olarak da yerel dizi yapımlarının geri planda kalmasını engellemek olarak açıklamıştır("Azerbaycan Meclisi'nde Türk", 2009). 9 Eylül 2011 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın imzaladığı bir kararnameyle yerel dizi yapımlarını geliştirmek adına televizyon kanallarına 5 milyon Azerbaycan manatı (6 milyon dolar) destek ayrılmıştır. Bu desteğin 1 milyon manatı ATV'ye ayrılmıştır. Bu ayrılan paraları televizyonlar "Sırr" (Sır), "Pərvanələrin Rəqsi"(Pervanelerin Dansı), "Xoca" (Hoca), "Ağabəyovlar", "Dostlar", "Satko", "Muradına Çatan Günəş" (Muradına Eren Günəş), "Cənnətəə Səyahət" (Cənnətə səyahət), "Aramızda Qalsın" (Aramızda Kalsın), "Qaynana" (Kaynana), "Ayrılıq Son Deyil"(Ayrılık Son Değil), "Həyat Varsa" (Hayat Varsa), "Sonun Başlanğıcı", "Qarabağ" (Karabağ), "Dalan", "Döngələr", "Qaranlıqlar Çiçəyi" (Karanlıklar Çiçəği) ve "Xoş Təsadüf" (Hoş Tesadüf) dizi projelerine dağıttı. Bu projelerden Karanlıklar Çiçəği Türkiye'den "Bay Film" tarafından yapıldığı için daha başarılı sayılabilir(National Television and Radio Council of the Republic of Azerbaijan, 2018).

1 Mayıs 2012 yılına gelindiğinde Azerbaycan Milli Televizyon ve Radyo Konseyi'nin kararıyla yabancı dizilerin Azerbaycan televizyonlarında yayımlanması tamamen yasaklanmıştır. Kararın gerekçesini MTRK Başkan yardımcısı Toğrul Memmedov, yerli film ve dizilerin çekimlerini devamlı hale getirmek ve ucuz olsun diye televizyonların milli ve ahlaki değerlere uygun olmayan yabancı dizilerle yayımlarının doldurmasını engellemek olduğunu açıklamıştır (<https://www.azadliq.org/a/24.431.566.html>). Bu dönemde televizyonda yayımlanan Aliye, Yaprak Dökümü, Aşka Sürgün, Kaybolan Yıllar ve Muhteşem Yüzyıl gibi 14 Türk dizisi ve Amacı, Küçük Gelin gibi 7 Hint ve Güney Amerika dizileri yarıda kaldı("Kimin hansı serialı", 2012). Toplumun bazı kesimleri bu dizilerin yasaklanmasını doğru bulmaz ve sansür olarak görürken diğer kesim ise dizilerin yasaklanmasının iyi olduğunu savunmuştur. 4 Nisan 2013'de yine Azerbaycan Cumhurbaşkanı dizilere destek için 6 milyon manat (7 milyon 2 yüz bin dolar) para ayrılmasına dair kararname imzalamıştır. Ayrılan bu paralar özel televizyonlar aracılığıyla "Çaqqal Nəfəsi" (Çakal Nefesi), "Toy Gecəsi" (Düğün Gecesi), "Həyat Çiçəyi" (Hayat Çiçəği), "Aydın", "Fatma", "Abşeron", "Qisas" (İntikam), "Durnalar Qayıdanda" (Turnalar Döndüğünde), "Tufanlı Səmə"(Fırtınalı Gök), "Tək Olanda Qorxma" (Yalnız Olanda Korkma), "Oğrulanmış Arzular" (Çalınmış Arzular), "Üç Bacı" (Üç Kız Kardeş), "Həyat Sən Nə Qəribəsən" (Hayat Sen Ne Acayıpsın), "Sənə İnanıram" (Sana İnanıyorum), "Cehizsiz Gəlin" (Çehizsiz Gelin), "Əli və Nino", "Səndən Sonra", "Hipokrat Andı", "Əhməd Haradadır"(Ahmet Nerede), "Kolxoz85"(Kolhoz85) ve "Sənsiz" dizi projelerine aktarılmıştır(National Television and Radio Council of the Republic of Azerbaijan, 2018).

Günümüze bakıldığında Azerbaycan'da yayın yapan özel televizyon kanallarında 2018 yılında 17 civarında yerli dizi yayımlanmaktadır. Devlet televizyonlarında yayımlanan bir dizi bulanmamaktadır. Özel kanallarda yayımlananlar ise "Ailecanlı", "Ata Ocağı" (Baba Ocağı), "Ay Yay Yay", "Baldız", "Barama" (İpek Kurdu), "Ər və Arvad" (Karı Koca), "İmtihan" (Sınav), "Lal Yuxu" (Lal Uyku), "Laləli Sarayı" (Lale Sarayı), "O Gecə", "Ögey Ana" (Üvey Anne), "Təhminə və Zaur", "Toydan Sonra" (Düğünden Sonra), "Vicdan Haqqı" (Vidan Hakkı), "Xalxın Evi" (Başkasının Evi), "Qardaşlar" (Kardeşler) ve "Niyyə" (Neden) dizileridir. Bu dizilerin çoğu dram türündeyken bazıları da komedi ve sitkom tarzındadır.

Azerbaycan televizyon ve dizi gelişim sürecine bakıldığında ilk başlarda devlet televizyonu ile başlayan yayımlar 1994 yılında kurulan ANS özel televizyon kanalıyla özel yayımcılık eklenerek devam etmiştir. Dizilerde ise yine ilk başta kamu yayımcılığının temsilcisi olan AZ TV ile başlayan üretim ve yayım süreci 2010 yılına kadar çok düşük düzeyde olmuştur. Bu dönemde ilk başlarda Güney Amerika ve Hindistan dizileri etkili olsa da 2005'ten sonra Türk dizileri Azerbaycan'da egemenliğini elde etmiştir. 2012 yılında kabul edilen yabancı dizi yayım yasağından sonra devletin de desteği ile yerli diziler üretimi artmıştır. Günümüzde ise devlet desteği olmadan çekilen 17 civarında dizinin kanallarda varlığı görülmektedir.

Türk Dizileri Azerbaycan Basınında

Milli.az haber sitesinin 28 Ekim 2011 tarihinde yayımladığı bir röportajda Azerbaycan'ın komedi oyuncusu Ferda Xudaverdiyev milletimizin Türk ve Brezilya dizilerinden alacak hiçbir güzel şeyin bulunmadığını bunun sebebi olarak da bu dizilerde işlenen kadının kocasına ihaneti, mafya ve intikam temalarını göstermektedir. Ve bu dizileri izleyen gençlerin hiçbir iyi sonuç çıkarmayacaklarının ve çocukların da psikolojisinin bozulacağını söylemekte ve dizilerin yayımının durdurulmasının iyi olacağına vurgu yapmaktadır("Serialların yarattığı tehlikeler", 2011). Yine Milli.az sitesinin Kurtlar Vadisi ile ilgili Azerbaycan'daki sanatçılarla 2 Nisan 2010'da yaptığı röportajlardan bir yazı yayımlanmıştır. Bu yazıya göre, Azerbaycan'ın halk sanatçısı Rasim Balayev, Yönetmen ve Oyuncu Elxan Qasımov filmi izlediklerini ve bundan dolayı yorum yapmayacaklarını söylemişlerdir. Aynı yazıda Halk oyuncusu Hacı İsmayilov'un söylediklerini ise özetle şu şekilde aktarılabilir: Kurtlar Vadisi çok ilgi çekici bir filmidir. Türk dizilerinde ilk kez bu türden dizi izledim ve bu bana Türk dizilerinin gelişimini gösterdi. Dizinin insanların psikolojisi üzerinde etkisi çok yüksektir. Azerbaycan da istese bu tarz diziler çekebilir. Sanatsal kadro açısından Azerbaycan'ın yeteri kadar donanımlı olduğunu sadece ekonomik nedenlerden Azerbaycan'da bu tarz dizilerin çekilmediğini ifade etmektedir. Dizinin psikolojik etkisine değindiğinde ise dizide temsil edilen mafya düzeni bir açıdan toplumun hayattaki gerçek sorunları görmeye yaradığını diğer açıdan da mafyanın yaşam tarzı ve güçlü yapısı gençler üzerinde onları taklit etme ve onlara benzeme eğilimleri ortaya çıkardığını söylemektedir("Kurtlar Vadisi" 2010). Yazının devamında yönetmen ve folklor araştırmacısı olan Şeyh Abdul Mahmutbeyov Kurtlar Vadisi Irak filmi ile ilgili profesyonel bir ekran işi olmadığını ilginç bir bireysel çaba olarak kaldığı söylemektedir. Yine Mahmutbeyov bu yazıda Azerbaycan gençliğinin yüzde otuzunun entelektüel seviyesinin düşük olduğunu ve bu diziden olumsuz etkileneceğini söylemektedir. Bu dizi yerine Azerbaycan kendi sinema geçmişinde gelen mirasla daha anlamlı ve kaliteli işler çıkarabileceğine de vurgu ("Kurtlar Vadisi" 2010).

Kıralık Aşk dizisinin final yapacağı ile ilgili yapılan haberde Defne karakterinin canlandıran Elçin Sangu'nun saç rengi Azerbaycan'da bayanların favori tercihine dönüşerek güzellik salonlarında "Defnenin Saçları" tarzında tarif edilmeye başlandığını yazmaktadır("Azerbaycanda ən çox izlənən", 2016).

Azerbaycanlı film eleştirmeni Aydan Şükürlü ile yapılan bir röportajda, Türk dizilerindeki kadın temsillerinin aslında gerçek Türk toplumunu yansıtmadığını, Türk dizi ve filmlerindeki kadın ve çocukların kaçırılması, şiddete maruz kalması aslında Türkiye'yi sevmeyen ve soy isimlerini değiştirmiş olan ve yapım şirketlerinin başına geçen aslen Türk olmayan Ermeni gibi diğer uyruklu kişilerden kaynaklandığını ifade etmektedir. Madem kadınların şiddete maruz kalmasını çekecekseniz o zaman Hocalı soykırımındaki kadınların hikâyelerini çekin diyerek de bu yapımcılara sitem etmektedir(Sariyeva, 2013).

2017 yılında 10 Nisanda yeni Müsavat Gazetesinde bir yazıda o dönem yayımlanan "Meryem" dizisinin yönetmeni Sait Kahraman'la yapılan röportajda seyircilerin Azerbaycan dizilerini Türk dizileri ile karşılaştırılmayacak derecede kötü olduğunu söylemeleri sorulmasına verdiği cevap özetle şu şekilde olmuştur. Türk dizilerinin de 1997-2002 yılları arasındaki yapımları şu anki bizim yapımlarımızdan çok daha kötü olduğunu ve Türk dizilerinin 16 yıl gibi bir sürede geldiği noktaya Azerbaycan dizilerinin 10 yılda geleceğine inanmaktadır. Yine Türkiye'de bir dizinin her bölümü için 800 bin lira para ayrılırken Azerbaycan'da bu rakamın bölüm başına 4 bin lira gibi az bir para olduğuna dikkat çekmektedir. Dizi çekiminde çalışan oyuncu, yaratıcı ve teknik ekibin özel hayatlarında çektikleri ekonomik sıkıntılar onların âlemlerini meşgul etmesine rağmen ortaya çıkan işlerin bu zorluklardan dolayı Türk dizilerinin en iyisinden bile üstün gördüğünü ifade etmektedir. Ve Azerbaycan'da ciddi olarak dizi çekimlerine 2011 yılında başladığını kabul edersek 6 yıl içinde geline seviyenin de gayet iyi olduğunu vurgulamaktadır("Türk seriallarının 16", 2018).

Azerbaycan'da Türk dizilerine karşı tavrın basında yer alan yazılar bağlamında hem olumlu hem de olumsuz olduğu görülmektedir. Olumlu görüşü savunanlar ortak bir Türk kökenine sahip olduğundan dolayı böyle bir engellenmenin anlamsız olduğunu söylemişlerdir. Ve yine Türk dizilerinin daha kaliteli ve ilgi çekici olmasından dolayı insanları bu dizileri izleme haklarının elinden alınmasını bir sansür olarak görmüştür. Olumsuz görüşü savunanlar ise Türk dizilerinin Azerbaycan'ın milli ve ahlaki değerlerine uygun olmayan içeriklere sahip olduğunu ve yerli dizi sektörünün gelişimine engel olması ve Azerbaycan dili üzerinde ciddi etkilere sahip olmasından dolayı bu dizilerin yasaklanmasını doğru bulmuş ve desteklemiştir.

Azerbaycan'da Üniversite Öğrencilerinin Dizi İzleme Alışkanlıkları Üzerine Bir Anket Çalışması

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin Türk dizilerinin yasaklanmasından sonra izleme durumlarını, sebeplerini ve kendilerinde Türkiye ve toplumuna karşı bıraktığı etkiyi ölçmekle birlikte yeni gelişen yerli dizi sektörüne ilginin düzeyine bakılarak bir karşılaştırma yapılacaktır.

Bu çalışmada 105 üniversite öğrencisi ile yapılan anket de Türk dizilerinin Azerbaycan televizyonlarında Türkçe yayımlanması yasaklandıktan sonra izlenme oranlarının nasıl olduğuna, Azerbaycan'ın yerli üretimi olan dizilerin izlenme oranlarıyla kıyaslamasına ve dizilerin izleyiciler üzerinde bıraktığı Türkiye algısına bakılacaktır. Ankete katılan kişiler 19-21 yaş aralığındadır. Anketin üniversite öğrencilerinin üzerinde yapılmasının sebebi üniversite öğrencilerinin okumak için Azerbaycan'ın dört bir tarafından gelen demografik açıdan çeşitli kitle olmasıdır. Bu şekilde Azerbaycan'ın çoğu bölgesinden bir örnek alınmış olmaktadır. Anket 10 sorudan oluşmaktadır. Bu sorulara verilen cevapları SPSS programında tanımlayıcı analize tabi tutulmuş ve elde edilen sonuçlar soruların oluşturma amacına göre yorumlanmıştır.

Anketin ilk sorusu katılımcının Azerbaycan'ın neresinden olması ile ilgilidir. Verilen cevapların tablosuna bakıldığında iki kişinin soruyu boş bıraktığını 18 kişi yani yüzde 17'nin Bakü'yü seçtiklerini geri kalanların da 42 farklı ilden oldukları görülmektedir. Bu da anket sonuçlarının Azerbaycan'ın dört bir yanında Türk dizilerine karşı düşüncelerini ölçmeye imkan sağlamaktadır.

Anketin ikinci sorusu katılımcıların Rusça bilip bilmedikleri ile ilgilidir. Sorunun anket çalışmasına eklenmesindeki amaç Rusça bilenlerin Türk kültüründen ziyade Rus kültürüne ilgi duyabileceği varsayımı üzerine kurulmuş olan Rusça bilenlerin Türk dizilerini daha az izliyor olabilecekleri düşüncesidir. Katılımcıların yüzde 33'ü Rusça biliyorken yüzde 66'sı Rusça bilmemektedir. Rusça bilmekle Türk dizilerini izleme değişkenleri arasında SPSS'de yapılan ilişki analizi sonuçlarına bakıldığında negatif yönde anlamsız bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Yani Rusça bilmek ya da bilmemek Türk dizilerinin izleme tutumunun etkilememektedir.

Anketin üçüncü sorusu katılımcıların dizi izleyip izlemedikleri ile ilgilidir. Cevaplara bakıldığında bir kişi soruya cevap vermezken 77 kişi dizi izlediğini 27 kişi de izlemediğini seçmiştir. Hangi dizileri izlediklerine dair sorulan soruya ise dizi izleyenlerin tamamının Türk dizilerini izlediklerini görülürken sadece 24 kişi Azerbaycan dizilerini izlediklerini işaretlemiştir. En çok izlenen Türk dizilerine bakıldığında katılımcıların yüzde 27,6'sının Çukur, yüzde 21,9'nun Söz, yüzde 17,1'in Sen Anlat Karadeniz, yüzde 13,3'nün de Arka Sokaklar ve Ufak Tefek Cinayetler, yüzde 12,4'ün Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olamaz, yüzde 11,4'ün de Diriliş Ertuğrul, Çocuklar Duymasın ve Avlu dizilerini izledikleri görülmektedir. Diğer dizilerin (Kadın, Savaşçı, Aşk Mavi, İstanbullu Gelin, Gülperi, Yeni Gelin, Payitaht Abdulhamit, Bir Zamanlar Çukurova, Beni Bırakma, Erkenci Kuş, Beni Affet) ise yüzde bir ve yedi arasında değişen oranda izlendikleri görülmektedir. Katılımcıların yüzde 16,2'si de başka bir dizi izlediklerini işaretlemiştir. Bu seçeneği seçenler de çoğunlukla yabancı dizi izlediklerini söylemiştir. Bu ifade de bizlere Türk dizilerinin ankete katılan bu kişiler tarafından yabancı dizi olarak görülmediği ve yerli diziler gibi algılanıp kabullenildiğini göstermektedir. Azerbaycan dizilerini izleyen 24 kişiden 8'inin "Bacanaqlar", 5'i "Qız Atası", 3'ü "Niye?" dizilerini izledikleri görülmektedir. "Tehmine ve Zaur", "İmtihan" ve "Xalxın Evi" dizilerini ikişer kişi izlerken, "Sevgi Namine" ve "Ata Ocağı" dizilerini birer kişi izlemiştir. "Er-Arvad", "Ay Yay Yay", "Toydan Sonra", "Ailecanlı", "Baldız", "Könül Yarası", "Uçurum" ve "Lal Yuxu" dizilerini işaretleyen olmamıştır.

Dizileri neden izlediklerine dair sorulan soruya 16 kişi cevap vermemiştir. Cevap verenlerin yüzde 31,5'i boş vakti hoş geçirmek için, yüzde 29,2'si dizilerde işlenen konular ilgimi çekiyor, yüzde 10,1'i dizilerdeki oyuncuları beğeniyorum, yüzde 6,7'si teknik olarak kaliteli bulduğum için ve yüzde 4,5'i Türk kültürüne merak duyuyorum şıklarını işaretlemişlerdir. Yüzde 18'i ise dizi izleme nedenlerini diğer olarak işaretlemiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde Türk dizilerinin izlenme nedenleri dizilerin biçiminden ziyade içerikle ilgili olduğu görülmektedir.

Anketin hangi dilde dizi izlediklerine dair sorulan soruya yüzde 17 kişi cevap vermemiştir. Cevap verenlerin yüzde 97,7'si Türkçe seçeneğini işaretlerken sadece yüzde 2,3'ü Rusça alt yazılı seçeneğini işaretlemiştir. Rusça seçeneğini işaretleyen hiç olmamıştır. Bu sonuç bize Azerbaycan'da Türk dizileri izleyenlerin neredeyse tamamının Türkçe bildiklerini göstermektedir.

Türk dizilerin izleyenlerin Türkiye'ye gitme istekleri üzerine sorulan soruya verilen cevaplara bakıldığında 9 kişi soruyu boş bırakırken cevap verenlerin yüzde 63,5'i hayır, yüzde 20,8'i evet ve yüzde 15,6'sı kararsızım seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuçlar, ele alınan örneklem bağlamında Azerbaycan'da Türk dizileri izlemenin Türkiye'ye gitme isteğini ciddi bir oranda oluşturmadığını göstermektedir.

Türk dizilerini izledikten sonra Türklere karşı bakış açılarını ölçtüğümüz soruya verilen cevaplara bakıldığında 12 kişinin soruyu boş bıraktığı görülmektedir. Cevap verenlerin yüzde 12,9'u çok iyi, 35,5'i iyi, 40,9'u kararsızım, 5,4'ü kötü, 5,4'ü çok kötü seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Bu sonuçlar Azerbaycan'da dizi izleyen üniversite öğrencilerinin yüzde 50 civarında Türklere karşı olumlu bakış açısına sahip olduklarını yüzde 40 civarında da belli bir yargıya varmadıklarını yüzde 11 gibi bir oranın da olumsuz bir bakış açısına sahip olduklarını göstermektedir. Araştırmanın son sorusunda ise katılımcıların izledikleri dizilerin topluma etkisi sorulmuştur. 11 kişi soruyu boş bırakmıştır. Cevap verenlerin yüzde 41,5'i kararsızım, 25,5'i kötü, 21,3'ü iyi, 7,4'ü çok kötü, 4,3'ü çok iyi seçeneklerini seçmişlerdir. Bu tablo dizilerin topluma etkisi üzerine katılımcıların yüzde 40 civarlarında bir yargıya varamadıklarını, yüzde 33 civarında olumsuz ve yüzde 25 civarında olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Azerbaycan Devlet Televizyonu 1956 yılında yayın hayatına başlamıştır. Özel televizyon kanallarının açılmasını Azerbaycan halkı 1991 yılına kadar beklemek durumunda kalmışlardır. 1991'de ANS (18 Temmuz 2016'da kapatılmıştır) özel televizyonun kurulmasıyla birlikte başlayan özel yayıncılık Space TV, Lider TV, ATV, Hazar TV, ARB, CBC Sport, Dalğa TV, Real TV ve ARB 24 kanallarının eklenmesi ile genişlemiş ve gelişmiştir. Televizyonların en çok izlenen program formatlarından olan dizilerin gelişimine bakıldığında başlangıçta Az TV kendi iç bünyesinde bazı dizi projelerini üretse de devamını getirmemiş daha kolay yol olan yabancı dizilerin ithal ve gösterimine yönelmiştir. Bu akıma özel televizyonlar kanalları da katılarak 2005 yılına kadar Güney Amerika dizileri başta olmakla Hindistan ve Meksika dizilerini yayımlamışlardır. 2005 yılından tüm yabancı dizilerin yasaklandığı 2012 yılına kadar Azerbaycan televizyonlarında Türk dizileri baskınlık kurmuştur. Azerbaycan Milli Televizyon ve Radyo Konseyi toplumun milli ve manevi değerlerine zarar verme, Azerbaycan diline olumsuz etki gösterme ve milli değerler içeren yerli dizi sektörünün gelişimine engel olma gerekçelerini göstererek 1 Mayıs 2012'den itibaren yabancı dizilerin Azerbaycan televizyonlarında gösterimini yasaklamıştır. Bu yasağın anlaşılması için Azerbaycan basının da Türk dizileri ile ilgili yazılan yazılar ve yorumlar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucu Azerbaycan toplumunun ve kanaat önderlerinin Türk dizilerine bakış açıları olumlu ve olumsuz olacak biçimde farklılaştığı görülmektedir. Dizilerin, yasakta gösterilen gerekçelerdeki gibi topluma zarar verdiğini düşünenlerle birlikte böyle bir zararın ölçülemeyeceğini ve Azerbaycan'ın da etnik olarak Türk olmasından dolayı dilsel bir yakınlaşmanın topluma ve dile zarar vermeyeceğini savunanların olduğu görülmektedir. Dizilerdeki bazı karakterlerin Azerbaycan insanının gündelik yaşam pratiklerini etkilediği örnekler de görülmüştür. Kiralık Aşk dizisindeki Defne karakterinin saç rengi ve modelinin bir ortak tarz haline gelmesi örneğinde olduğu gibi.

Türk dizileri Azerbaycan'da "Yumuşak güç" olabilmesi açısından ele alındığında ankete katılanların yüzde 74'nün Türk dizilerini izlediğini bunların da yüzde 97'sinin bu dizileri Türkçe izledikleri saptanmıştır. Bu sonuç ele alınan örneklem bağlamında yüzde yetmişden fazlasının Türkçe bildiğini göstermektedir. Bu durum bize diğer yumuşak güç araçlarının işleme için dizilerin Azerbaycan'da iletişim zeminini hazırlamış olduğunu göstermektedir. Bu anlamda dizilerin bir "yumuşak güç" olarak başarıya ulaştıkları söylenebilir. 10 yıl önce Azerbaycan'da Türkçe ve Rusça bilme oranlarının tam tersine döndüğünü söyleyebiliriz. Anket dahilinde Rusça bilenlerin oranı sadece 33 iken sadece dizileri izleyenlerin Türkçe bilme oranının yüzde 70'in üzerinde olması, Azerbaycan'ı tarihsel ve etnik kökenlerinden ayıran Sovyet ve Rus etkisinden kurtulabileceğinin ya da kurtulduğunun bir resmi olarak okunabilir. Azerbaycan'ın resmi olarak, diğer tüm yabancı dillerde olduğu gibi Türk dilinde de dizilerin yayımlanmasının yasaklanması kararına rağmen çalışmamıza katılanların yüzde 74'ü gibi bir oranın Türk dizilerini izlemeye devam etmesi Türk dizilerinin Azerbaycan'daki etkinliğinin devam ettiğini göstermektedir. Türk dizilerinin izlenme sebepleri sorulduğunda çoğunlukla boş vakit aktivitesi olarak görülürken, bunu takip eden neden de dizilerin işlediği konuların ilgi çekmesi olmuştur. En çok izlenen Türk dizilerine bakıldığında ilk üçte sırasıyla Çukur, Söz ve Sen Anlat Karadeniz dizilerinin olduğu görülmektedir. Dizilerin topluma etkisi konusunda ise çoğunluğun kararsız olduğunu geri kalanların olumlu ve olumsuz görüşe sahip olma konusunda yakın oranda olduğu görülmüştür.

Anket çalışmasından elde edilen diğer sonuçlar incelendiğinde, Türk dizilerinin Azerbaycan'daki izleyicide Türkiye'ye gitme isteğini uyandırmada çok fazla başarılı olamadığı, ancak Türkiye'ye karşı yüzde 50 düzeyinde olumlu bakış açısı uyandırdığı görülmektedir. Türk dizilerinin Azerbaycan toplumuna etkisi konusunda ise kötü etki ettiği görüşünün hafif ağır bastığı bulgulanmıştır.

Sonuç itibarıyla ele alınan örneklem bağlamında Türk dizilerinin dilsel anlamda Azerbaycan'da başarılı bir "yumuşak güç" olabildiğini ancak işlediği konuların topluma faydalı olma ve Türkiye'ye gitme konusunda isteğin uyandırılması açısından çok da başarılı olmadığını ifade etmek mümkündür.

Çalışmanın, daha geniş ve temsil düzeyi daha yüksek bir örneklem üzerinde yapılması ve dizilerin topluma olumsuz etki ettiği görüşlerinin nedenlerini ortaya koyacak sorular eklenerek anketin yeniden düzenlenmesi yapılabilir. Ya da Türk dizilerinin toplum üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunun düşünen katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılarak bu görüşlerinin oluşmasına etki eden faktörlerin neler olduğu da ortaya çıkartılabilir. Bu çalışmalarda elde edilen bulgular ile Azerbaycan ve Türk toplumunun sosyo-kültürel açıdan biri birilerine daha da yakınlaşması-na hizmet edecek politikalar üretilebilir.

Kaynakça

- Joseph S, Nye Jr. (1990). *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Book.
- Joseph S, Nye Jr. (2004). *Soft Power The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Li, M. (2009), *Soft Power in Chinese Discourse: Popularity and Prospect*. In Li. M. (Ed), *China's Emerging Strategy in International Politics* (21-44). Lanham, Maryland: Lexington Books.
- Zhang, Y. (2009), *The Discourse of China's Soft Power and Its Discontents*. In Li. M. (Ed), *China's Emerging Strategy in International Politics* (45-60). Lanham, Maryland: Lexington Books.
- Aprel ayı üçün yerli və xarici kanalların izlənmə statistikası. (2017, 25 May), Erişim adresi: <https://az.trend.az/azerbaijan/society/2759091.html>
- Azərbaycan televiziya kanallarının siyahısı. (2018, 25 Aralık), Erişim adresi: https://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan_televiziya_kanallarının_siyahısı
- Azərbaycan Meclisi'nde Türk dizileri tartışması. (2009, 3 Şubat), Erişim adresi: <https://www.haber7.com/dunya/haber/376613-azerbaycan-meclisinde-turk-dizileri-tartismasi>
- Azərbaycanda ən çox izlənən türk serialı bitir. (2016, 6 Aralık), Erişim adresi: <http://www.istipress.com/medeniyyet/06-12-2016/azerbaycanda-en-cox-izlenen-turk-seriali-bitir>
- Azərbaycanda telekanallar: reytingləri kim və necə ölçür?. (2015, 19 Şubat), Erişim adresi: <https://news.milli.az/society/325508.html>
- Dünyanın en prestijli fuarlarından mipmap'da türkiye rüzgarı. (2017, 15 Ekim), <http://basin.kulturturizm.gov.tr/TR-191394/dunyanin-en-prestijli-fuarlarindan-mipmapda-turkiye-ruz.html>
- Fetullah Gülen röportajı yayınlamak isteyen TV kapatıldı. (2016, 18 Temmuz), Erişim adresi: <https://www.star.com.tr/dunya/gulen-roportaji-yayinlamak-isteyen-tv-kapatildi-haber-1126582/>
- Gördüyümüz teleserialar və ya Azərbaycan teleməkanının serial mənzərəsi. (2011, 11 Şubat), Erişim adresi: <https://old.525.az/view.php?lang=az&menu=29&id=35298&type=1#gsc.tab=0>
- Kimin hansı serialı yarımçıq qaldı? – SORĞU. (2012, 3 May), Erişim adresi: <https://modern.az/az/news/23785>
- "Kurtlar Vadisi": qiyam bombası, yoxsa psixoloji basqı?. (2010, 2 Nisan), Erişim adresi: <https://news.milli.az/culture/5512.html>
- National Television and Radio Council of the Republic of Azerbaijan, (2018, 25 Aralık), Erişim adresi: <http://www.ntrc.gov.az>
- Sarıyeva, İ. (2013, 18 Aralık), Müasir türk kino sənətində düşmən barmağı., Erişim adresi: http://www.anl.az/down/meqale/baki_xeber/2013/dekabr/343356.html
- Serialların yaratdığı təhlükələr. (2011, 28 Kasım), Erişim adresi: <https://news.milli.az/society/79510.html>
- Türk Dil Kurumu (2018, 20 Aralık), Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bcaf273aff9e6.48359101
- Türk seriallarının türkdilli dövlətlərin xalqlarına təsiri araşdırılıb. (2012, 11 Aralık), Erişim adresi: https://wap.525.az/?name=wapxeber&news_id=3591
- "Türk seriallarının 16 ilə keçdiyini biz 10 ilə başa vuracağıq". (2018, 30 Aralık), Erişim adresi: http://musavat.com/news/turk-seriallarinin-16-ile-kecdiyini-biz-10-ile-basa-vuracagiq-foto_429171.html